

Onko tulo- ja varallisuuserojen kehitys käännettävissä?

Kirjoittaja Matti Tuomala

Päinvastaisista väitteistä huolimatta tulo- ja varallisuuserot ovat kasvaneet Suomessa. Onko kehitys käännettävissä?

SUOMALAISESSA TULOEROKESKUSTELUSSA TUODAAN toistuvasti esille virheellinen väite, että tuloerot eivät ole enää kasvaneet 2000-luvulla. **Marja Riihelän** kanssa tehdyssä artikkelissa osoitimme tuloerojen kasvaneen Suomessa 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2007 asti ja pienen notkahduksen jälkeen jääneen talouden taantumana aikana uudelle korkeammalle tasolle. Aivan viime vuosina tuloerot ja erityisesti ylimmät tulo-osuudet ovat lähteneet uudelleen kasvuun. Varallisuuserot taas ovat jatkaneet kasvua myös 2010-luvun taantumana aikana.

Kuinka voimakkaasti tuloerot ovat muuttuneet, riippuu myös käytettävistä mitoista. Jostakin syystä suosituimpana mittana on pysynyt suh-

teellisiä tuloeroja mittaava Gini-kerroin, joka kuitenkin asettaa vähäisen painon ylimpien tulojen muutoksille. Koska Suomessa suurimmat muutokset ovat tapahtuneet juuri ylimmissä tuloissa, Gini-kerroin ei juuri reagoi kehitykseen.

Lisäksi Tilastokeskuksen tulonjakoaineistosta puuttuu juuri suurituloisten tuloja, mikä koskee erityisesti tuloerokehitystä viimeisen reilun kymmenen vuoden ajalta. Siellä ei ole tietoa yritysten jakamattomista voitoista eikä vakuutuskuorissa olevista tuloista, joten emme tiedä, miten ne ovat kohdistuneet eri omistajille. Näin ollen eri tuloeromitat, muutkin kuin Gini, aliarvioivat tuloeroja ja niiden muutoksia. Myös varallisuuserot ovat puuttuvien tietojen vuoksi aliarvioita.

TULOEROJEN KEHITYSTÄ VOIDAAN arvioida esimerkiksi viiden vuoden keskiarvotuloihin perustuvilla mitoilla, jolloin voidaan ottaa paremmin huomioon myyntivoittojen kaltaisten voimakkaasti vaihtelevien tuloerien vaikutus. Myös nämä arviot vahvistavat tuloerojen kasvaneen yhtäjaksoisesti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolelle asti. Pysyvyys sekä ylimmissä että alimmissa tuloryhmissä on sitkistynyt viimeisten vuosikymmenten aikana, ja 1990-luvulta lähtien tuloerokehityksessä on ilmennyt vahvistuvaa polarisoitumista molempiin suuntiin mediaanitulosta. Ylimpien tuloryhmien kasvattaessa osuuttaan kokonaistuloista alimmat ja keskituloiset ryhmät ovat menettäneet osuuttaan.

Thomas Piketty kollegoineen on puolestaan kehittänyt menetelmän, jolla pyritään korjaamaan puuttuvien tulojen ongelmaa. Siinä kansantulo, ansio- ja pääomatulojen summa, muunnetaan kansantulon jakaumaksi. Tällä menetelmällä wid-tietoarkisto on arvioinut tulo-osuuksien kehitystä eri maissa. Toisin kuin abstrakti Gini-kerroin, tulo-osuus on helppo ymmärtää.

Menetelmä paljastaa, että vuonna 2018 ylimmän tulokymmenyksen tulo-osuus kaikista veronjälkeisistä tuloista oli Suomessa Pohjoismaiden suurin (26,9 %). Lisäksi ylimmän kymmenyksen tulo-osuus on kasvanut viimeisen 30 vuoden aikana Suomessa enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Alimman 50 prosentin tulo-osuus (30 %) on taas Suomessa Pohjoismaiden pienin.

Ehkä yllättävä huomio on, että Britanniassa ylimmän kymmenyksen ja alimman 50 prosentin tulo-osuudet ovat nyt likipitäen samoja kuin Suomessa. Lisäksi Britanniassa ylimmän kymmenyksen osuus on nyt lähes sama kuin 30 vuotta sitten, mille tasolle se nousi lyhyessä ajassa 1980-luvulla **Thatcherin** pääministerikaudella, kun verotuksen progressiivisuutta reippaasti vähennettiin. Suomessa verotuksen progressiivisuus taas väheni voimakkaasti 1990-luvulla, minkä seurauksena ylimmän yhden prosentin tulo-osuus kaksinkertaistui lyhyessä ajassa ja ylimmän promillen jopa viisinkertaistui.

Varallisuuden ja pääomatulojen verotuksen keventymisen seurauksena varakkaat, jotka saavat suurimman osan tuloistaan pääomatulona, voivat kerryttää varallisuuttaan yhä enemmän. Varallisuus luo tuloa, josta voidaan

matalien pääomatuloverojen vallitessa säästää suurempi osa. Säästäminen taas lisää olemassa olevaa varallisuutta, jolloin prosessi jatkuu lumipallo-ilmion tavoin. Seuraukset näkyvät ylimpien tulo-osuuksien voimakkaana kasvuna ja varallisuuden keskittymisenä jo ennestään hyvin varakkaille.

Tosin kuin taloustieteilijä **Branco Milanović** väittää, Suomessa suuret ansio- ja pääomatulot eivät näytä kasautuvan pitkälti samoille henkilöille. Aivän ylimmissä tuloryhmissä pääomatulojen osuus on jopa yli 90 prosenttia. Tätä kehitystä on osaltaan avittanut hallitsematon globalisaation eteneminen, mutta silti tärkein syy on eriytetty tuloverotuksemme.

VOIDAANKO TALOUDEN TULEVAA kehitystä ennustaa menneen tulo- ja varallisuuserokehityksen perusteella? Piketty kirja tarjoaa taloushistoriaan perustuvan synteettisen varallisuuden merkityksestä talouden ja yhteiskunnan rakenteille. Hiukan pelkistäen idean voi kuvata seuraavasti: varallisuus kasvaa nopeammin kuin kansantalouden kokonaisuudessaan, eli pörssiosakkeisiin, kiinteistöihin, maahan ja niin edelleen sijoitettu pääoma kasvaa nopeammin kuin kansantulo. Tästä eivät kärsi ainakin suhteellisesti vain pienituloiset, vaan myös kaikki, joilla ei ole varallisuutta.

Tulo- ja varallisuuserot eivät täten synny työmarkkinoilla vaan alkuvallisuudesta, erityisesti peritystä varallisuudesta. Jotta voisi sijoittaa, täytyy olla varallisuutta. Valtaenemmistöllä, jonka ainoa tulonlähde on ansiotulo, ei ole toivoa saavuttaa niitä, jotka ovat jo rikkaita. Taloudellinen eriarvoisuus kasvaa, sosiaalinen liikkuvuus vähenee ja taloudellinen ja poliittinen valta keskittyy.

Varakkaimman prosentin osuus kaikista nettovaroista oli Suomessa vuonna 2016 aliarvioitunakin noin 15 prosenttia. Erityisesti listamattomien yhtiöiden varakkaiden omistajien keskuudessa rahoitusvarallisuus on kasvanut myös viime vuosikymmenen taantuman aikana. Verojärjestelmämme, jossa keskimääräinen veroaste laskee ylimmissä tuloissa tulojen kasvaessa, on muuttanut sekä tulo- että varallisuuskajaan hyvin varakkaiden eduksi. Se on myös voinut osaltaan heikentää talouden kasvupotentiaalia, koska tuotannolliset investoinnit ovat olleet jo ennen koronaa laskusuunnassa. Lisäksi järjestelmä on erittäin epäreilu monille pienille palveluyrityksille, joiden nettovarallisuus koostuu lähinnä kannettavasta tietokoneesta ja puhelimesta.

Usein oikeistopoliitikot ja elinkeinoelämän edustajat väittävät, että tulo- ja varallisuuserojen kasvusta ei pidä olla huolissaan, koska varakkaat luovat työpaikkoja meille muille. Tähän ajatukseen on sisäänrakennettuna oletus, että vain rikkailta on kykyjä toimia yrittäjinä. Loppuun asti viety tähän tämä tarkoittaisi pysyvää luokkayhteiskuntaa. Tarinasta unohdetaan kokonaan, että kun on maksukykyistä kysyntää, yritykset voivat luoda työpaikkoja sitä tyydyttääkseen.

Lisäksi samojen tahojen mukaan ihminen on itse ansainnut kaiken vaurautensa tärkeällä työllään ja yrittämisellään. Taloustieteen merkittävimpiin

kehittäjiin kuuluva **Kenneth Arrow** kyseenalaisti väitteen 1970-luvulla: hän korosti, että henkilökohtaisen varallisuuden arvo riippuu ympäröivästä yhteiskunnasta, sillä yksityisessä omistuksessa olevalla varallisuudella on käyttöä vasta osana yhteiskuntaa. Lisäksi valtaosa siitä, mitä kukin on elämässään saavuttanut, on myös muiden ansiota. Näin luotu yksityinen ylijäämä pitää siksi käyttää ja jakaa uudelleen koko yhteiskuntaa hyödyttäen.

SUOMESSA VARAKKAIDEN OMISTAJIEN poliittinen vaikutusvalta porvaripuolueisiin näyttää olevan niin vahva, ettei eduskunnasta ole löytynyt poliittista voimaa korjata epäreilua eriytettyä tuloverotustamme. Ylimpien varallisuusosuuksien kasvun myötä maailmalla käydään vilkasta keskustelua progressiivisen varallisuusveron tarpeellisuudesta. Määräaikainen varallisuusvero erittäin varakkaille olisi myös reilu keino koronan aiheuttamien velkojen maksamiseksi.

Taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiseksi tarvitaan laaja joukko politiikkakeinoja. Ekologista ja sosiaalista kestävyyttä edistäviä julkisia investointeja voitaisiin rahoittaa pääomatulo- ja varallisuusverotuksen uudistuksilla, jotka alentaisivat varallisuuden tuottoa ja leikkaisivat erityisesti ansiottomia varallisuuden arvonnousuja. Nykytilanteessa osingoille ja myyntivoitoille suodut edut eivät vain vääristä talouden voimavarojen kohdentumista, vaan ne myös hyödyttävät valtaosin vain hyvin varakkaita, jolloin niiden poistaminen lisäisi verotuloja ja samalla vähentäisi tulo- ja varallisuuseroja. Esimerkiksi muuttamalla myyntivoittojen verotus nykyisestä realisointiperiaatteesta koitumisperiaatteelle edistettäisiin molempia edellä esitettyjä tavoitteita.

Jos kuitenkin halutaan palata esimerkiksi 1990-luvun alun tasolle käytettävissä olevien tulojen eroissa, pelkästään verotuksen keinot eivät riitä, vaan tarvitaan keinoja puuttua markkinatulo- ja varallisuuseroihin. Markkinavoimat eivät yksin selitä ansiotulojen määräytymistä, vaan merkitystä on myös lainsäädännöllä, instituutioilla, verotuksella sekä työnantajien ja työntekijöiden neuvotteluvoimilla.

Pohjoismaiden historiasta tiedämme, että palkkaeroja kaventava politiikka vähensi verojen kautta tapahtuvaa tulojen uudelleenjakoa. Pohjoismainen malli ei ole enää entisensä. Historia kuitenkin osoittaa, että tulevaisuudessakin hyvien työpaikkojen syntyminen riippuu siitä, miten hyvin pystymme valjastamaan uudet teknologiat niin, että syntyy mielekkäitä ja hyvin palkattuja työtehtäviä.

Tämä kaikki edellyttää valtion paluuta johtavaan rooliin innovaatiopolitiikassa ja aktiivisempaan mukanaoloon myös tuotekehityksessä. Lisäämällä veroilla rahoitettua koulutusta, joka vahvistaa teknologiaa täydentäviä taitoja, annetaan myös yksityisille yrityksille kannuste luoda hyviä työpaikkoja. **Y**